

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС ЛАТЕРАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ

Розроблюючи в свій час концепцію європейського адогматизму і виявляючи в ньому потужний креативний потенціал (див.Петрушов В.М. Європейський адогматизм: історико-філософська ретроспектива, сучасні інтенції.- Харків: УкрДАЗТ, 2007.-376с.) ми вийшли на проблему так званого латерального (бокового, нелінійного) мислення. Дослідник творчих процесів Едвард де Боно вводить його у 1967 році і розуміє під ним специфічний порядок обробки інформації, спрямований на зміну існуючої стереотипної моделі сприйняття навколишньої дійсності, групування вихідних елементів у найбільш незвичних сполученнях та створення нових альтернативних варіантів вирішення певної проблеми. Боно, ототожнює творчі здібності та креативність. Саме слово латеральне означає «рух у бік». Латеральне мислення використовує інформацію як стимул. Воно не поспішає з винесенням остаточних суджень та дає можливість будь-якій ідеї розвиватися, а не відкидає її, проголосивши помилковою, досліджує всі можливості, вдається до перегрупування і перебудови доступної інформації. Головне завдання латерального мислення – звільнення від моделей і кліше.

Основною метою латерального мислення є генерування нових ідей та відхід від старих фіксованих стереотипів та ідей, внесення змін, а не пошук доказів, досягнення евристичного мислення (коли малоймовірний напрям думки приводить до нової, дієвішої ідеї). Головне завдання латерального мислення полягає у такому: прийти не стільки до правильного, скільки до ефективного вирішення проблеми; звільнитися від моделей – кліше, перебудувати стереотипи схеми.

Боно визначив основні принципи латерального мислення: 1) усвідомлення ідей, які панують та є стереотипними; 2) пошук різних підходів до явищ та проблем; 3) звільнення з-під жорсткого контролю логічного мислення; 4) використання випадку; 5) розуміння того, що будь-яка точка зору на щось – це тільки одна з багатьох точок зору; 6) відкладення оцінки, судження; 7) генерування нових підходів.

Проте творчість включає в себе ще цілий набір таких понять як артистизм, талант, емоційна чутливість, натхнення тощо і є, на відміну від латерального мислення, описом результату. Для творчого мислення важливим є результат, його новизна та оригінальність, тоді як для латерального мислення має значення процес роботи з наявною інформацією і особливо ефективність результату. В одних випадках результати латерального мислення є геніальними творіннями, в інших – вони є лише новим поглядом на речі, отже, є чимось меншим, ніж справжня творчість.

Латеральне мислення тісно пов'язане з творчістю (креативністю), воно має багато спільного з нею: звільнення від стереотипів та створення нових, оригінальних ідей і це споріднює його з адогматизмом.

На відміну від латерального мислення, творче мислення дуже легко зупиняється на півдорозі – на стадії хаосу. Метою творчого мислення є оригінальність, гротеск, ексцентричність – і цього буде досить. Мета ж латерального мислення полягає в знаходженні серед хаосу нової плідної ідеї. Нова ідея за латерального мислення має бути логічно обґрунтованою на кінцевому етапі роботи. Ідея має бути дієвою, ефективною. Творча людина може бути замкненою всередині свого особливого сприйняття й не здатною змінити сприйняття або погляди на світ якимось іншим способом. Отже, багато творчих людей водночас є «ригідними». Це аж ніяк не зменшує їхньої цінності для суспільства та їхньої здатності творити в межах свого, особливого сприйняття.

Латеральне мислення здатне змінювати сприйняття. В більшості випадків творчість для свого вияву потребує таланту, тоді як латеральне мислення доступне кожному, хто прагне створення нової ідеї.

Латеральне мислення працює з інформацією інакше, ніж мислення логічне, що і відображено в таблиці диференціації відмінностей цих типів мислення.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ МІЖ ЛОГІЧНИМ ТА ЛАТЕРАЛЬНИМ МИСЛЕННЯМ

Логічне мислення	Латеральне мислення
------------------	---------------------

1	2
---	---

Необхідна правильність кожного кроку.

Помилки не припустимі. Немає необхідності в правильності кожного кроку.

Важливий лише результат

Негайне оцінювання З оцінками не поспішають

Логічне мислення – вибіркове Латеральне мислення – творче

Немає методів, які допомагають виходити за межі адекватності Є методи, які дають змогу виходити за межі адекватності

Базис мислення – заперечення Немає заперечення

Характерна послідовність.

Необхідний логічний аналіз проблеми Характерна непослідовність.

Дослідження проблеми з різних точок зору

Використовує стару перевірену інформацію Новий погляд на речі, нові ідеї, пошук нового

Оперує високою вірогідністю Оперує малими вірогідностями

Класифікує, використовує категорії Шукає факти, які дають змогу об'єднувати речі разом.

Різнобічний підхід

Продовження таблиці

1	2
---	---

Відбирає лише релевантну інформацію (ту, що має пряме відношення до проблеми).

Широке коло вибору інформації (можливий взаємозв'язок різних

галузей)

Керується статичними поняттями Використовуються динамічні поняття

Концентрація уваги на одній проблемі Багато проблем потрапляє в коло уваги

Застосування перевіреної інформації Перевірена, обґрунтована інформація підлягає сумніву

Інформація використовується для того, щоб дійти до якогось рішення

Інформація використовується як поштовх, який спонукає до пошуку нової ідеї

Один варіант вирішення проблеми Багато альтернативних варіантів вирішення проблеми

Використання стійких моделей, схем Відхід від стереотипів, зміна моделей, схем

Обов'язковий кінцевий результат Кінцевого результату може не бути

Важливо якомога раніше оцінити ситуацію Відкладання оцінки

Пошук причин, пояснення доказів Виклик існуючому порядку

Боно підкреслює, що для вирішення різних проблем людини потребує як логічного, так і латерального мислення. Використання різних видів мислення залежить від того, яку проблему вирішує людина, яку мету перед собою ставить.

У подальшому Боно робить те, що, власне, перетворює латеральне мислення у трансверсальний (від лат. поперечний Вельш) розкм: він розробляє низку методів («інструментів мислення»), які дозволяють здійснювати переходи між латеральним (дивергентним) і логічним (конвергентним), виходячи з вищенаведеної порівняльної таблиці. В силу вступає принцип трансверсальності (ризамотичності) «принцип сполучень і гетерогенності».

Серед цих методів найбільш типовими з точки зору трансверсальності є таке:

1. «Consider All Facts» (CAF - розглядання всіх фактів / чинників). Метою «CAF» є складання переліку всіх чинників, які необхідно враховувати під час вирішення проблеми, їх розгляду та аналізу.

2. «Other People View» (OPV –погляд інших людей). Використовуючи «OPV», необхідно визначити людей (скласти список), яких стосується проблема, що виникла, стати по черзі на місце цих людей: уявити їхні погляди, думки, поглянути на проблему з точки зору свого опонента і намагатися зрозуміти його. Дуже важливо враховувати реальні погляди людей, а не ті, які, на нашу думку, їм варто мати або яких ми самі дотримуємось.

3. «Consequences and Sequel» (C and S - наслідки і результат). Метою «C and S» є розгляд усіх наслідків дії або рішення з використанням шкали часу, що представляє негайні наслідки (негайні результати дії), короткострокові наслідки (те, що відбудеться відразу за негайними

наслідками), середньострокові наслідки (те, що трапиться набагато пізніше). Такі тимчасові рамки довільні і можуть змінюватися залежно від проблеми.

Методи «CAF», «OPV», «C and S» взаємопов'язані. Те, що трапиться у майбутньому, можна розглядати як чинник. Те, що відбудеться у майбутньому, може торкнутися й інших людей. Те, що відбудеться у майбутньому, належить до сфери інтересів інших людей. Саме ці трансверсальні аспекти латерального мислення дозволяють нам говорити про філософський сенс цього мислення.

Саме під кутом зору сформульованої нами в указаній монографії металогіки Лева Шестова, яка спирається на неординарні схеми, філософський сенс нелінійного мислення постає як вияв сучасних потреб в інноваційності. Лев Шестов був мислителем, який протиставив своє бачення раціональності усталеним поглядам. Його адогматична логіка може слугувати нам в сприйнятті суперечливих реальностей сьогодення. Саме в суперечності він вбачав сутність сучасних процесів, що відбуваються в суспільстві. Нам, українцям, треба уважно поставитися до його досвіду адогматичного мислення, особливо до його металогіки, щоб національна ідея стала об'єднуючою силою розірваного навпіл нашого суспільства.